

YOSHLARNI IJTIMOYIY-MA'NAVIY, MOTIVATSION, PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK JIXATDAN OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH

¹Zaripboyeva Zebo Davronbek qizi

Boshlang'ich ta'lim yònalishi talabasi. UrDPI,

²Haytboyeva Nozima Ne'mat qizi

Texnologik ta'lim yònalishi talabasi. UrDPI,

³Madraximova Gulnura Shavkat qizi

Texnologik ta'lim yònalishi talabasi. UrDPI,

⁴Boyjonova Zuhra Zokir qizi

Texnologik ta'lim yònalishi talabasi. UrDPI,

⁵Qurbonova Oygul Bahodir qizi

Texnologik ta'lim yònalishi talabasi. UrDPI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7528205>

ARTICLE INFO

Received: 02nd January 2023

Accepted: 11th January 2023

Online: 12th January 2023

KEY WORDS

Oilaviy xayot, oilaviy hayotga tayyorlik, adaptatsiya, nikoh, jismoniy yetuklik, ruhiy yetuklik, ijtimoiy tayyorlik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada yoshlarni ijtimoiy-ma'naviy, motivatsion, psixologik va pedagogik jixatdan oilaviy hayotga tayyorlash masalalari yoritilgan.

Kirish. Mamlakatimizda oilaviy munosabatlar, eng avvalo, ixtiyoriylik tamoyilini amalga oshiradi – nikohga kirganlarning erkin roziligi, nikohni ro'yxatga olish to'g'risidagi erkin irodasi oilaviy kodeks va ko'plab xalqaro huquqiy bitimlarga asosan nikohni qayd etishning asosiy shartlaridan biridir. Ularda ayollar va erkaklar uyushmasi o'zaro sevgi va hurmat – moddiy hisob-kitoblardan bexabar bo'lgan his-tuyg'ularga asoslangan [2]. Fuqarolik holatini ro'yxatga olish bo'yicha davlat organlarida ro'yxatdan o'tgan faqat nikoh haqiqiy hisoblanadi. Unda, turmush o'rtoqlar nikoh munosabatlarining barcha jihatlari bilan bir qatorda barcha moddiy tomonlari teng huquq va majburiyatlarga ega.

Mamlakatimizda nikohlarning aksariyat qismi sevgi uchundir. Biroq, hatto hozirgi o'zaro sevgi tuyg'usi ham yoshlar nikohga tayyor bo'lishini anglatmaydi, ya'ni bir-biriga nisbatan yangi huquqlar va majburiyatlarni amalga oshirish uchun va oilaning paydo bo'lishi bilan yuzaga keladigan farzandlar uchun oilaviy xayotga moslashish jarayonini ta'minlamaydi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. A.N. Sizanov "oilaviy hayotga tayyorlik" kontseptsiyasida ijtimoiy-ma'naviy, motivatsion, psixologik va pedagogik tayyorgarlikni farq qiladi:

1. Ijtimoiy va ma'naviy tayyorgarlik, muallifning fikriga ko'ra, fuqarolik kamolotining yoshi (20-22 yoshdagi qizlar uchun, 23-28 yoshdagi o'g'il bolalar uchun), ta'lim, kasbiy, iqtisodiy mustaqilligi, shuningdek, axloqiy ongni shakllantiradi. Ma'lum ma'naviy tushuncha yosh erkaklar va ayollarga oilaning ijtimoiy ahamiyatini anglash, mas'uliyat hissi, o'zaro hurmatga

tayyor bo'lish, shuningdek, nikoh munosabatlariga kiradigan barcha huquq va majburiyatlarni amalga oshirishni nazarda tutadi.

2. Motivatsion tayyorgarlik. Nikohga kirishning asosiy sababi - sevgi hissi. Biroq boshqa sabablar ham bor: oqilona ("qizlar uzoq vaqt qolmaslik", "turushga chiqish vaqti keldi", "o'qishdan keyin shaharda qolishni istayman", "do'stlarim yoki do'stlarim misolida" va boshqalar); moddiy sabablarga ko'ra. Motivatsion tayyorgarlik mustaqillikni (kundalik ko'nikmalarning mavjudligi, ota-onadan moddiy mustaqillik, hayotiy masalalarni hal qilish qobiliyati) va yaratilayotgan oila uchun mas'uliyat tuyg'usini, bolalarni tug'ilishga va tarbiyalashga tayyorligini nazarda tutadi. S.I. Ozhegov mas'uliyatni majburiyat sifatida tushuntiradi, ularning faoliyati uchun mas'uliyat yuklaydi. Javobgarlikni o'z zimmasiga olish uchun jazo olish, kimning ishi uchun jazo olish kerak. Falsafiy lug'atda, mas'uliyat insonning jamiyatga ijtimoiy va ma'naviy-huquqiy munosabati, uning axloqiy tanlovida, harakatlarida, natijalari ma'qullash yoki hukm qilish, mukofot yoki jazo bilan bog'liq bo'lgan shaxsning qobiliyati va qobiliyatligining nisbati sifatida qaraladi. Agar biror narsa biror narsa uchun mas'ul bo'lsa, unda u, kimdir uchun javobgar, kimdir uchun javobgar bo'lishi kerak [1]. Xususiy mas'uliyat sifatida (yoki belgilar belgisi) nisbatan barqaror, barqaror toifadir va u har xil holatlarda o'zini namoyon qilishi kerak, ammo A.L.Slobodskiyning izlanishlarida ko'rsatilishicha, "tanlangan mas'uliyat" ijtimoiy mas'uliyat normalari kontseptsiyasini shakllantirgan boshqa bir fikr. Ular bironing yordamiga muhtoj ekanini tushunib, mas'uliyat hissi paydo bo'lishiga ishonishadi. Bundan tashqari, yordam hech qanday mukofotni kutmasdan taqdim etiladi. Oilaviy xayotga moslashishda, yani adaptatsiya jarayonida mas'uliyat xissining axamiyati katta.

Mas'uliyat, birinchi navbatda, shaxsning mulki, uning xarakteristik xususiyatidir. Bu halollik, adolatlilik, aniqlik, ishonchlilik, mehnatsevarlik, insonning harakatlari uchun mas'uliyatni zimmasiga olishga tayyorligi kabi xususiyatlarni o'z ichiga olgan axloqiy va huquqiy toifadir va bu oilaviy hayotda ahamiyatsiz emas. Mas'uliyatli shaxslar, qoida tariqasida, dushmanlik qilmaydigan, itoatkor, qat'iyatli, do'stona, xotirjam, ehtiyotkorlik bilan, ishonchli, liberal, oilaviy me'yorlarga va me'yorlarga rioya qilishlari shart bo'lgani uchun majburiydir [4]. A.N.Sizanovga ko'ra, oilani tashkil etishga psixologik tayyorgarlik odamlar bilan muloqot qilishning rivojlangan ko'nikmalarida, dunyoda va oilada hayotiy nuqtai nazardan birlikda yoki o'xshashlikda, oilada sog'lom ma'naviy va ruhiy muhitni yaratish, xarakter va hissiyotlarning barqarorligini aks ettiradi. Yoshlarga xos xususiyatga ega bo'lgan ruhiy jihatdan ko'proq mosligini, yangi turdagi munosabatlarga moslashish qobiliyatini, shuningdek, turmush munosabatlariga kirish o'rtasidagi yosh o'rtasidagi farq uchdan besh yilni tashkil etadigan yoshlarning ko'p sonli o'yinlariga e'tibor beradi.

Muloqot madaniyati insonni boshqa odamlarning holatlarini tushunishni talab qiladi. Bu oilaviy hayot uchun juda muhim mahoratdir. Boshqa odamning his-tuyg'ulariga hurmat, g'amxo'rlik, munosabatning ochiq-oydin ifodasi va his-tuyg'ularini namoyon etish va tushuntirish qobiliyati sevgan kishi bilan ishonchli munosabatlarni rivojlantirishga olib keladi. Bir-birining harakatini baholashda bag'rikenglik va adolatlilik ham muhim ahamiyatga ega.

Nikoh munosabatlarini boshlash ko'pincha murakkablashadi va hatto buzqlikka, psixologik mos kelmaslikka olib keladi - dunyoda va oilada hayotga nisbatan qarama-qarshilik, xulq-

atvor, o'z-o'zidan va boshqalarning ortiqcha talablari, turmush o'rtoqlarning eng muhim psixologik xususiyatlari oilaning axloqiy muhitiga, uning kelajagiga bog'liq. Tuyg'ularning o'ziga xosligi va barqarorligini hisobga olib, har jihatdan muvaffaqiyatli oilani yaratishning muhim sharti bu oilaviy xayotga moslashish hisoblanadi.

Oilani shakllantirishga pedagogik tayyorgarlik pedagogik savodxonlik, iqtisodiy mahorat, jinsiy tarbiya bilan bog'liq. Pedagogik savodxonlik - bolalar taraqqiyoti qonunlarini va ularning tarbiyalanish xususiyatlarini bilish, chaqaloqni g'amxo'rlik qilish ko'nikmalaridir. Iqtisodiy va iqtisodiy mahorat oila byudjetini rejalashtirish, tarqatish va kuzatib borish, hayot va bo'sh vaqtni tashkil qilish, oilada jozibadorlik yaratish qobiliyatidir. Pedagogik tayyorgarlik jinsiy ta'lim va inson hayotining samimiy jihatlari, jinslar o'rtasidagi munosabatlarga nisbatan to'g'ri nuqtai nazar, o'z sevgingizni qanday qadrlash haqida bilish uchun kerakli bilimlarni olishni nazarda tutadi.

Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashning ayrim jihatlari A Adler nazariyasi tomonidan aniqlanadi [1]. Muallif inson faoliyati nafaqat ongli manfaatlar bilan bog'liq bo'lgan, balki "ongsiz onga zid kelmaydigan" biologik emas, balki ijtimoiy borliqqa xam bog'liqligini ham ta'kidlaydi. Adlarning fikriga ko'ra, sevgi va nikohga psixologik jihatdan tayyor bo'lish uchun, birinchi navbatda, jamoat tuyg'usi va ijtimoiy moslashuvga erishish zarur. Ushbu umumiy tayyorgarlik sharoitlari bilan birga, erta yoshligidan to' etgungacha yoshga qadar jinsiy instinktning tayyorlashingiz kerak, uning maqsadi nikoh munosabatlariga jinsiy ehtiyojni normal ravishda qondirish uchun o'rganishdir. Barcha qobiliyat, qobiliyatsizlik va sevgi va nikohga moyillik hayotning dastlabki yillarida shakllangan prototipga kiritilgan. Prototipning fazilatlarini ko'rib chiqish insonning kelajakdagi hayotida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni oldindan aytib berishga imkon beradi. Sevgi va nikohda paydo bo'ladigan muammolarning tabiati umumiy ijtimoiy muammolardan farq qilmaydi. Bu munosabatlar, har qanday boshqamunosabatlar kabi, bir xil qiyinchiliklarga duch keladi. Sevgi va nikohga jannat sifatida munosabatda bo'lish katta xatodir. Hayotning har bir sohasi insonni boshqalarning manfaatlarini hisobga olgan holda bajarilishi kerak bo'lgan muayyan vazifalarni belgilaydi. Ijtimoiy moslashuvning odatdagi shakllaridan tashqari, sevgi va nikoh munosabatlari sherikdan alohida his-tuyg'u hissi, boshqa shaxs bilan tanishish va u bilan do'stlashishni talab qiladi. Hamkorlarning fikr-mulohazalarini, e'tiqodlarini va his-tuyg'ularini inobatga olmasligi nikohsiz nikohning sabablaridan biridir. Aksariyat odamlar hech qachon boshqa birovning ko'zlari bilan qanday qilib ko'rishingiz mumkinligi, qulog'ingiz bilan eshitishlari va uni yuragingiz bilan his qilishlari uchun hech qachon o'qimaganlar. A. Adlarning so'zlariga ko'ra, odamlar nikohga tayyorgarlik ko'rishlari kerak. Va nikoh modelining idealligi, tanqidiy va taniqli tanlov qilish imkoniyatidan ancha oldin bolada shakllana boshlaganiga qaramay. Shunday qilib, A Adler nazariyasida, boshqalarga tegishli bo'lgan turli xil shakllarni tarbiyalash va rivojlantirish, odatda jinsiy instinkt bilan, xususan, jinsiy xarakterga bog'liqdir. E. Fromm muhabbatda birlashmasdan inson bo'linishini anglash sharmandalik manbai va ayni paytda aybdorlik va xavotirlik manbai ekanligini ta'kidlaydi. [1]. Har doim, barcha madaniyatlarda, odam bir xil savolga duch keladi: inson hayotining chegarasidan chiqib, birlikni topish. U sevgi bu savolga ijobiy javob berishga imkon berdi. Biroq, "sevgi" so'zi ko'pincha u bilan aloqasi bo'lmagan munosabatlarning qopqog'iga aylanadi: "Ko'pincha siz bir-biringizni sevib, boshqalarga sevgini ko'rmaydigan ikki kishini topishingiz mumkin ...

Aslida ularning sevgisi ikki va yana: "Sevgi intiyoz beradi, biroq boshqa insonda insoniyatni, hamma tirik jonni sevadi". Bu g'oyalarda hech qanday yangilik yo'q. V. Soloviev sevgi ezguligi qurbonligi orqali inson shaxsiyatini oqlash va saqlab qolishning ma'nosini anglatadi [1]. Biroq, bizning fikrimizcha, Frommning argumenti ushbu muammoning zamonaviy tushunchasiga yaqinroq. U shunday deb yozgan edi: "Sevgi - inson mavjudligi muammosi haqidagi savolga yagona qoniqarli javob" va ko'pchilik insonlar uni yetuklik darajasini, o'z-o'zini anglash va qat'iyatlilikni rivojlantirishga qodir emasligini ta'kidlaydi. Sevgi - tajriba va konsentratsiya qobiliyatini, sezgi va tushunishni talab qiladigan san'at;

Xulosa. Yoshlarning oilaviy hayotga tayyorligiga ishonchlari ularning ijtimoiy yetukligining muhim xususiyati hisoblanadi. Shu bilan birga, ularning bunday ishonchlari umuman kafolat bermaydi va nikoh munosabatlariga haqiqiy tayyorlikni aks ettirmaydi. Biroq, ajralishlar soni ko'paymoqda va turmush munosabatlarida xatti-harakatlar normalarining tizimini yumshatish va ular haqidagi g'oyalar hamma joyda kuzatilmoqda. Oiladagi hissiy-ruhiy iqlimdan norozi bo'lib, ajrimli oilalarning soni ortib bormoqda.

Oilaviy hayotga tayyorgarlik o'smirlikning asosiy vazifalaridan biri bo'lib kelgan. Yoshlarning oila qurishga tayyorligi - bu oila qadriyatlarini ijtimoiy muassasa sifatida qabul qilish, oilaviy munosabatlar sohasidagi maxsus bilim va ko'nikmalar, oqilona uy-joy berish, oilaviy pedagogika, shaxslararo muloqot kabi yo'nalishlarni o'z ichiga olgan yosh shaxsning sifati. Strukturaviy tarzda bunday tayyorgarlik his-tuyg'u, bilim, taxminiy-voqelik va faoliyat qismlari bilan ifodalanadi [5]. Yoshlarning oilaviy hayotga tayyorligi tarkibida ushbu tarkibiy qismlarni tanlash yoshlarning asosiy ehtiyojlari (bilim, his-tuyg'u, baholash-irodasi, faoliyat va aloqa uchun zarur bo'lgan ehtiyojlar) bilan izohlanadi.

Shunday qilib, butun jamiyat miqyosida nikoh va oilaviy munosabatlarni shakllantirish va mustahkamlash va har bir alohida vaziyatda mustahkam oilani yaratish, shuningdek, oila a'zolaridan iborat bo'lgan ma'lum bilim, ko'nikma va qobiliyatni ham talab qiladi. Oila va turmush baxtining mustahkamligi asosan turmush o'rtoqlar shaxsiy fazilatlariga, ularning ijtimoiy etukligiga, tarbiyasi, ijtimoiy-psixologik savodxonligi va uyg'unligiga, inson muloqotining naqshlari haqidagi bilimlarni qanchalik yaxshi bilganligiga va bu bilimlarni mohirlik bilan qanday qo'llashiga bog'liq.

References:

1. Adler, A. "Praktika i teoriya individualnoy psixologii" - M.: Prosveshenie, 1995.
2. Andreeva, T. V. "Semeynaya psixologiya" T.V. Andreeva. - Spb.: Rech, 2005.
3. Borman, R. "Molodej i lyubov" R. Borman. - M.: Progress, 1975.
4. Golod, S.I. "Semya i brak: istoriko-sotsiologicheskiy analiz" - SPb.: Petropolis, 1998. - 272 s.
5. Grebennikov, I.V. «Osnovi semeynoy jizni» - M.: Prosveshenie, 1991.